

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT : X

MART 1994

SAYI : 28

ISSN 1011 - 727X

ŞEHİT HAMDİ BEYİN SON GÜNLERİNE AİT ORJİNAL İKİ MEKTUP

Prof. Dr. YAHYA AKYÜZ*

Gönen'de yapılan bu Sempozyumda,** Şubat 1920'de Biga'da şehit edilen Kuvâ-yı Milliye Grup Komutanı Hamdi Bey'in son günlerine ait 2 mektubu sunacağız. Mektuplar bize aittir ve hiç bir yerde yayınlanmamıştır.

I. Mahallî Tarih Araştırmalarının Önemi

Ben, Gönen'e, çay boyundan, güney batıda, 50 km. kadar mesafedeki, şehit Hamdi Bey'in adını taşıyan Hamdibey Nahiyesi'nde doğdum (1941). Çocukluğum orada ve Karabiga ile Biga'da geçti. İlk ve orta okulu Biga'da okudum (1948-1956). Özetle, Millî Mücadele'de, Kuvâ-yı Milliye ve isyancıların çarpıştığı yörelerde çocukluğum geçti. O yıllarda, olayları yaşayanların çoğu hayatta ve hatıralar canlı idi. Bu nedenle, bir çok şeyler dinledim. Bize anlatılan cesaret, fedâkârlık, kahramanlık örneklerine hayran kalır, bunlardan heyecanlanırdık. Soygun, eşkıyalık ve isyan olaylarına karışanlara da kızar, nefret duyardık. Ayrıca babam ve annem çocuk olarak, onların baba ve anneleri de yetişkin olarak bu olayları bizzat yaşamışlar, çapulcu ve isyancılardan çok zulüm görmüşlerdi.

Yıllar geçtikçe, Millî Mücadele'de bu bölgedeki olaylara ilgim arttı. Kaynaklar toplamaya, hatıralar derlemeye başladım. Gördüm ki, mahallî tarih araştırmaları, vatanseverlerin çabalarını, fedâkârlıklarını, fırsatçıların ve hainlerin de yanılmalarını, zulüm ve kötülüklerini, geniş halk kitlesinin de duygularını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Mahallî tarih

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi,
Atatürk Araştırma Merkezi Üyesi.

** Yazımın sonundaki açıklamaya bkz.

araştırmaları, en karanlık ve umutsuz dönemlerde vatansever ve ileri görüşlü insanların nasıl ortaya atıldığını, bazı insanların da nasıl yanlış kötü yollara girdiğini, kitlelerin de duygu ve eğilimlerini bize göstermektedir. Mahallî tarih araştırmaları, düşmanların Türk milletini önce içerden parçalayıp insanlarımızı birbirine düşürerek kendi hâkimiyetlerini kurmaya çalıştıklarını göstermektedir.

II. Şehit Hamdi Bey'in Son Günlerine Ait İki Mektup ve Getirdiği Yeni Bilgiler

Bu mektuplar 16 ve 17 Şubat 1920 tarihini taşımaktadır. Mektuplar, Edremit Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi Muammer Bey tarafından yazılıp, Agonya Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi Yakup Ağaya (Yakup Tütüncü) gönderilmiştir. Yakup Ağa, babam Ahmet Akyüz (1906-1984)'ün üvey babası idi. Mektuplar bana babamdan intikal etmiştir. Agonya, o tarihte, Edremit'e bağlı ve bu kentin 45km. kadar kuzey doğusunda bir Nahiyedir.

Mektuplar mor mürekkeple yazılmıştır ve sağ üst köşelerinde "Edremit Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin ayyıldızlı damgasını taşımaktadır.

Mektupların muhtevasına geçmeden, bazı olayları gün gün kısaca hatırlamamızda yarar vardır:

- 26/27 Ocak 1920 : Akbaş baskını
- 16 Şubat 1920 : • Biga'nın, Anzavur Ahmet'in çeteleri tarafından işgali.
• Biga'da bulunan Hamdi Bey'in, Balıkesir'de Albay Kâzım Özalp'a telgrafla bilgi verip yardım istemesi ve hemen Yenice'ye hareketi. Amacı, Akbaş baskını ile sağlanan ve Yenice köye kadar getirilip camiye konan silâhları ve cephaneyi Balıkesir'e nakletmek.
- 17 Şubat 1920 : Hamdi Bey'in yolda, Anzavur ve Gâvur İmam yandaşı köylüler tarafından yakalanması, işkence ile Biga'ya getirilip şehit edilmesi.
- 21 Şubat 1920 : Yenice'de silâhları ve cephaneyi korumakta olan Dramah Rıza Bey'in, köyün Anzavur kuvvetleri tarafından sarılması üzerine savunma imkânının kalmadığını düşünerek, malzemeyi yakarak imha etmesi ve ya-

nındaki bir kaç adamla, Agonya'ya çekilmesi.

Görülüyor ki, 16 ve 17 Şubat 1920 tarihli olan bu mektuplar, bu önemli gelişmelerle aynı günlere rastlamaktadır:

a) 16 Şubat 336 tarihli 1. Mektup:

No 167

Agonya Müdafaa-i Hukuk Heyeti Riyasetine

Bugün şifreli telgrafımızla mufassalan bildirildiği üzere nahiyenizden 295'ten 309 tevellüdüne kadar olan tevellütlülerden olmak üzere yüzelli neferin derhal silâh altına bilcelp Yenice karyesinde teslim edilerek Biga'da teşkilât-ı millîye grup kumandanı Hamdi Bey'in maiyetine verilmek üzere otuzar neferlik kafileler halinde hemen Biga'ya sevkleri için buradan dahi memur-ı mahsus olarak Heyetimiz azasından Mustafa Efendi tarafınıza izam olunmağla mumaileyhin vürudunda el-birliği ile çalışılarak dakika fevt edilmeksizin efrâd-ı mezkûrenin hemen celp ve sevkleri ehemmiyetle mercudur

16 Şubat 336

*Edremit Müdafaa-i Hukuk
Heyeti Reisi
Muammer*

Bu mektuptan, Hamdi Bey'in henüz Biga'da bulunduğu anlaşılıyor. Mektupta, Agonya'dan 1879-1893 tarihleri arasında doğanlardan 150 kişinin toplanıp Yenice köyde bulunan silâhlarla donatılıp hemen Biga'da Hamdi Bey'in emrine gönderilmesi isteniyor. Agonya'dan toplanacak kuvvetlerin Yenice'ye kadar getirilmiş silâhlarla donatılıp Hamdi Bey'e yardım için gönderilmesi çok uygun bir düşünce.

b) 17 Şubat 336 tarihli 2. Mektup:

No 168

Agonya Müdafaa-i Hukuk Heyeti Riyasetine

Koyuneli'ye sevk edilmekte olan bazı levâzım-ı harbiyeyi teslim alıp muhafaza etmek üzere buraca emin tanıdığımız Edremitli ihtiyat zabiti Şerif Efendi zâde Ahmet Efendi izam kılınmağla Hamdi Bey'in olbaptaki emri üzerine orada bulunan süvari müfrezeye kumandanı Mestan Efe ile birleştirilmesi rica olunur efendim.

17 Şubat 336

*Edremit Müdafaa-i Hukuk
Heyeti Reisi
Muammer*

Bu mektup, Hamdi Bey'in Biga-Yenice arasındaki dağlarda yakalandığı gün yazılmış. Muammer Bey'in bu olaydan henüz haberi yok. Mektupta, "Hamdi Bey'in olbaptaki emri üzerine..." diye bir ifade var. Bu, öyle sanıyoruz ki, Hamdi Bey'in Biga'dan 1 gün önce (16 Şubat) ayrılırken Balıkesir'de Kâzım Özalp'tan telgrafla yardım istemesinin yankısı. Hamdi Bey, belki Edremit'te Muammer Bey'e, belki Agonya'da Yakup Ağa'ya da telgraf çekmiş olabilir. Ne olursa olsun, Muammer Bey'in en azından Kâzım Özalp'tan emir alıp Agonya'da yardım hazırlıklarına giriştiği bir gerçek.

Özetle, bu iki mektup, Hamdi Bey'in yaşamının son iki gününde, çok kritik bir anda, ona Agonya'dan yardımcı güçler sağlayıp bunları Yenice'de silâhlandırmak ve Biga'ya Hamdi Bey'in emrine gönderilmesini sağlamak amacıyla yazılmıştır.

Kâzım Özalp, *Millî Mücadele (1919-1922)* başlıklı anılarında bu konuda şunları yazar (C. 1, s. 98-99):

"Hamdi Bey, Anzavur Ahmet ile Gâvur İmam'ın köylüleri Biga'ya hücum için ikna ve tahrik ettiklerini ve bunların toplandıklarını haber aldığı zaman, telgrafla makina başında benimle görüşmüştü. O, kendisinden ziyade Akbaş'tan binbir müşkülât içerisinde getirilen silâh ve cephanenin muhafazasını düşünüyordu. Eğer, bu harekete geçen hain güruha karşı, kendisi Biga'da mukavemet edemezse, Yenice'ye çekileceğini, silâh ve cephanenin muhafazası için Yenice'ye kuvvet göndermemi istemişti. Ben, hem Hamdi Bey'e yardım ve hem de silâhları muhafaza için hemen kuvvet yollamaya karar verdim. Fakat hadiseler o kadar süratli cereyan etti ki, yardım kuvvetini vaktinde yetiştiremedik. Balıkesir'den hazırlanan kuvvetin hareketinden evvel Biga ile görüşme olmuştu. Hamdi Bey'in Yenice karyesine yetişeceğini zannediyordum. Ertesi gün Balıkesir ve Edremit'ten Yenice karyesi istikametine kuvvetlerimiz hareket etmişti. Biga ve Gönen kasaba ve köylerinden çok sayıda halk da Anzavur Ahmet ve Gâvur İmam'a katılarak silâhları almak için Yenice karyesine doğru yürümeye başlamışlardı. Vaziyet mühimdi. Balıkesir'den Binbaşı Muhtar Bey, Necati Bey (sonra Mf. Vek.) bir müfreze ile Yenice karyesine hareket ettirildiler. Vasıf Bey, İngiliz Kemal, Bulgurcu Mehmet Efe maiyetiyle ve Balyalı Mustafa Çavuş da ayrıca bir kuvvetle bu harekete iştirak etmişlerdi. Gönderdiğim kuvvetler kısmen Yenice karyesine yetişmişti. Fakat sayıca fazla olan haydutların şiddetli baskını karşısında uzun müddet dayanamayacaklarını anlayan Dramalı Rıza Bey ve emrindekiler, âsilerin eline geçmesine meydan bırakmamak için, silâh ve cephanenin bulunduğu binaları ve camiyi havaya uçurdular. Bu, büyük bir hata oldu. Çünkü, Yenice'ye takviye kuv-

vetleri gönderilmişti. Ben de mühim bir kuvvetle bizzat Balıkesir'den Yenice'ye hareket etmiştim. Rıza Bey biraz daha dayanabilmiş olsaydı, yetişeceğimiz muhakkaktı."

Özalp'ın "Edremit'ten Yenice karyesi istikametine" hareket ettiğini söylediği ve "kısmen Yenice karyesine yetişen" şeklinde sözünü ettiği kuvvetler, işte, Agonya'dan toplanması için çalışılan kuvvetler olabilir.

III. Agonya'nın Millî Mücadeleye Genel Olarak Katkıları

Agonya, kuzeyindeki dağlarla Yenice ve Biga'dan ve isyan bölgesinden ayrılıyordu. O tarihlerde, bir Nahiye olarak Edremit'e ve dolayısıyla Balıkesir'e bağlı idi. Agonya Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı, asıl merkezi Balıkesir olan Kuvâ-yı Milliye'nin, isyan bölgesine doğru en ileri bir uç teşkilâtı niteliğinde idi. Bu konumu, Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi Yakup Tütüncü ve başka değerli önderlere sahip olması, halkının vatanseverliği nedeniyle Agonya, Millî Mücadeleye önemli katkılarda bulunmuştur.

Agonya'lı emekli öğretmen Mehmet Gündoğdu Arık, Edremit'te yayınlanan *Sohbet* gazetesinde şunları yazar (Aralık 1959):

"Agonya, Balkan ve I. Dünya Savaşlarına en kıymetli gençlerini vermiştir. Sadece Koyuneli köyünden Çanakale muharebelerinde şehit olanların sayısı 80 genci bulmaktadır.

"Agonya, Millî Kurtuluş önderlerinin çağrısına koşmaktan da geri kalmamıştır. Bir evden iki-üç delikanlıyı vatanın kurtuluşu uğruna kurban vermekten çekinmeyen üzgün analar, dul gelinler, düşmanın yurdumuzu işgal etmelerine razı olamazlardı. Edremit Kaymakamı Hamdi Bey ve Ali Çetinkaya, Agonya'da Kuvâ-yı Milliye teşkilâtının ileri gelenlerinden Yakup Ağa (Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi olan Yakup Tütüncü), Yakup Çavuş ve Rifat Efendilere, Ayvalık cephesine 50-60 gönüllü göndermelerini bildirmişlerdi. Oysa, bütün gençlerini daha önce harcayan Agonya, bu millî davete 400 kişinin üstünde bir kuvvet göndermiştir! Agonya halkı bu suretle vatanperverliğini göstermiş, Türkün esaret kabul etmeyeceğini ispatlamıştı. Bizzat gördüğüm manzara şu idi: Üç dört yüz kişi, önlerinde davul ve zurnalarla, önlerinde şanlı bayrağımız dalgalanarak, Agonya Nahiyesi merkezi olan Koyuneli köyünden Kurtlar köyü yoluyla Edremit'e doğru yola çıkmışlardı. Bu gönüllülerden Berberoğlu Kara Hasan adında bir ihtiyar, 'düşmanı Çanakale'de denize döktük, onları buraya hangi hain getirdi, gidelim hesabını soralım' diyordu. İçlerinde kadınların da bulunduğu bu kabile, Edremit'te Hamdi Bey tarafından karşılanmış ve hepsinin ayrı ayrı elleri sıkılmıştır. Kafilde bulunan Yakup Çavuş'a, sonra, TBMM kırımızı şeritli İstiklâl madalyası vermişti."

Agonya'nın Balkan ve Çanakkale Savaşlarından sağ kalan gençleri Millî Mücadele'de Hamdi Bey'in emrinde ya da Ayvalık cephesinde düşmanla çarpışırken, bu yöre Anzavur, Edincikli Bacak Hasan çeteleri ve Yunanlıların zulüm, soygun ve istilasına maruz kalmıştır. Bacak Hasan ve çetesinin, heybelerini altınla doldurma hırsı içinde, çocuk, kadın ve ihtiyarlara, saklamış olabilecekleri altınlarını çıkartmak için yaptıkları işkenceler henüz unutulmamıştır (başa, boyuna, ateşte kızdırılmış sacayak geçirmek, vs.)

IV. Mektuplardaki Şahıslar ve Yer Adları Hakkında Açıklamalar

a) Şahıslar

Hamdi Bey: 1886'da Makedonya'nın Köprülü kasabasında doğmuş, Mekteb-i Mülkiye'yi (Siyasal Bilgiler Fakültesi) bitirmiştir. Çeşitli kazalarda ve en son Edremit'te Kaymakamlık yapmıştır. Bu sırada, millî hareket ve eylemleri nedeniyle İstanbul Dahiliye Nezareti tarafından görevden alınan Hamdi Bey, bir örgütçü ve savaşçı olarak Kuvâ-yı Milliye içinde çalışmıştır. Tebliğimizde belirttiğimiz gibi, en son Biga'da Teşkilât-ı Milliye Grup Kumandanı olarak görev yapmış, bu sırada Dramalı Rıza Bey ile, Gelibolu yakınlarında Akbaş'da bulunan, Fransız koruması altındaki silâh ve cephane depolarına baskın ve malzemeyi Anadolu sahiline taşıma gibi olağanüstü bir kahramanlığı gerçekleştirmiştir. Atatürk, *Nutuk*'ta bu olaya değinir ve "Köprülülü Hamdi Bey adında kahraman bir arkadaşımız" ifadesini kullanır. Hamdi Bey, 17 Şubat 1920 günü, Biga dağlarında, Anzavur ve Gâvur İmam yandaşları tarafından yakalanıp işkencelerle şehit edilmiştir. Kabri, Biga şehitliğindedir.

Koyuneli merkezinden (şimdiki Hamdibey kasabası) Sayın Musa Gültekin'den (doğ. t. 1911) derlediğim bir hatıra, Hamdi Bey'in vatanseverlik duygularını ilginç biçimde ortaya koymaktadır: "Koyuneli'den Ali Onbaşı adında bir kahraman vardı. Çanakkale Savaşlarına katılmış, Kuvâ-yı Milliye içinde Hamdi Bey ile beraber çalışmıştı. Hamdi Bey'e şöyle bir soru sorduğunu söylerdi: 'Beyefendi, Edremit'te Kaymakam iken hergün traş oluyordunuz. Şimdi ise sakallarınızı kesmiyorsunuz. Sebebi nedir?' Hamdi Bey şu cevabı vermiş: '-Ne zaman İzmir'i düşmandan kurtaracağız, o zaman İzmir'de kordonda ayakta traş olacağım.'"

Muammer Bey: Yayınladığımız mektupları yazan zattır. Biz, 23 Temmuz 1984'te, Edremit'te, Muammer Bey'in gelini Sayın Fevkiye Denizler (1903-Şubat 1993) ile görüştük. 1993 içinde de, Muammer Bey'in torunu Sayın Mustafa Muammer Denizler (doğ. t. 1933) ile yazıştık ve telefonla konuştuk. Bu şekilde derlediğimiz bilgiler aşağıdadır:

Muammer Bey, 1871'de Edremit'te doğmuştur. Babası, Midilli'nin Molva kentinden Salih Reis'dir. Salih Reis, Akdeniz'de çeşitli ülkelerle ticaret yapan bir denizci idi.

Muammer Bey, Edremit'te 4 yaşında ilkokula gider. Edremit Rüşdiyesi'ni, İstanbul'da Şemsülmaarif Mektebini bitirir. Mekteb-i Mülkiye'yi (Siyasal Bilgiler Fakültesi) son sınıfta terketmiştir. Nedeni, Abdülhamit'in genç ilericileri takip etmesidir.

1899-1901 ve 1905-1906 yıllarında iki kez Edremit Belediye Reisliği yapmıştır.

Torunundan aldığımız mektupta şu önemli bilgiler vardır:

“Muammer Bey, 17.3.1919 tarihinde kurulan Redd-i İlhak Cemiyeti'ne başkan seçilmiştir. Fakat, o zamanki kaymakam bu teşkilâtı dağıtmıştır. 15.5.1919'da Redd-i İlhak Cemiyeti yeniden kurulmuştur. O sırada başkan Seyit Beydir. 28.5.1919 tarihinde bu Cemiyet, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını almıştır. Bu tarihlerde başkanlığa Muammer Bey seçilmiştir. Yunanlılar 30.6.1920'de Edremit'i işgal etmişlerdir. Tutuklanan ve İstanbul'a gönderilen Muammer Bey, Damat Ferit Hükümeti tarafından Kürt Mustafa Paşa Divan-ı Harbine sevk edilmiştir. Burada idama mahkûm edilmişse de, Damat Ferit Hükümeti'nin düşmesi üzerine idamdan kurtularak serbest bırakılmıştır. Fakat, muhakemesi sırasında zindanda çok kötü şartlar altında tutulduğundan, böbreklerinden hastalanmış ve 1928'de henüz 57 yaşında iken Edremit'te vefat etmiştir. Kırmızı şeritli İstiklâl maddesi sahibi idi.”

Muammer Bey, idarî ve siyasî faaliyetlerinin yanında Edremit'te çeşitli sosyal ve tarımsal etkinliklerde bulunmuştur. Örneğin, halkın kötü alışkanlıklardan kurtulmasına, Rumlara gayrimenkul satmalarını engellemeye çalışmıştır. İyi tohumlar getirip halka dağıtmıştır. “Muammer Bey kavunu” denen yuvarlak, sarı, tezce olan kavunu, “Sultan Selim inciri” denen incir türünü ve ipekböcekçiliğini Edremit'e o getirmiş, bölgedeki ahlakları o aşılamıştır.

O, Osmanlı Devleti'ne Loid George'un “Hasta Adam” demesine çok kızar, “ülkemizin balıklarını, üzümlerini İngilizlere satacağım” derdi. O, vatan sevgisi ve vatan için çalışmayı ilke edinmişti. Ona göre, “her şey vatan için” olmalıydı!

Gelini ve torunu bize, Muammer Bey'in hatıralarını yazmadığını ve ellerinde Millî Mücadeleye ait herhangi bir belge bulunmadığını söylemişlerdir. Muammer Bey'in yayınladığımız fotoğrafını bize torunu sağlamıştır.

Yakup Tütüncü: Yayınladığımız mektupların kendisine yazıldığı zattır (1879-1950). Millî Mücadelede Agonya Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi'dir. İleri görüşlü, vatanperver, yörede saygınlığı olan bir önderdir. Ziraat ve ticaretle uğraşmıştır.

Mustafa Efendi: 1. Mektupta adı geçmektedir. Hakkında bilgi bulunamamıştır. Kâzım Özalp'ın eserinde, "Edremit Heyetimizden Mustafa Bey" dediği ve Anzavurca tutuklanan, sonra kurtarılan zat olabilir (C. 1, s. 99).

Ahmet Efendi: 2. Mektupta, "Edremitli ihtiyat zabiti Şerif Efendi zâde Ahmet Efendi" şeklinde geçmektedir. Hakkında bilgi bulunamamıştır.

Mestan Efe: Kâzım Özalp'ın eserinde, "Ödemiş civarında millî kuvvetler meydana getirenlerden" diye söz ettiği zat olsa gerektir (C. 1, s. 31).

b) Yer adları

Agonya: Halk arasında Avunya denen, 1936'ya kadar Edremit ilçesine bağlı Nahiye. Merkez köyü Koyuneli adını taşır. Burası şimdiki Hamdi-bey kasabasıdır ve Edremit'e 45 km mesafededir.

"Agonya" adının kaynağı ve anlamı bilinmiyor. Bu adın Antik dönemden kaldığı tahmin ediliyor. Osmanlı döneminde bu yörede "Serdar" ve "Voyvoda" unvanlı idarecilerin görev yaptığı eski mezar taşlarından anlaşılıyor. Gördüğümüz Hicrî 1177 (Miladî 1763-64) tarihli böyle bir taş "Avunya Serdarı Elhac Ali Ağa"ya aittir. Tanzimat'tan sonra, Koyuneli köyünde Nahiye teşkilâtı kuruluyor.

Agonya, hem Nahiye merkezi olan Koyuneli köyü, hem de o bölge için kullanılır. Agonya'nın Millî Mücadele yıllarında 36 köyü vardır. Bu köylerin bulunduğu yöreye Büyük Agonya, Yenice tarafında bazı yerlere Küçük Agonya denir (Ekteki haritaya bkz.)

Büyük zaferden sonra, TBMM Hükümeti Agonya Nahiyesi'nin merkezi olan Koyuneli'ne şehit Hamdi Bey'in adını vermiştir.

Bugün Agonya'da Hamdibey, Kalkım, Akçakoyun adıyla üç kasabada belediye teşkilâtı vardır. Yöre, 1936'da ilçe yapılan Yenice'ye ve bu yolla Çanakkale'ye bağlanmıştır.

Kaz Dağlarının uzantıları ve az yüksek düzlükler yörenin yüzey şekillerini oluşturur. Dağlar ve tepeler çam, meşe ve çeşitli ağaçlarla kaplıdır. Gönen Çayı'nın serin kaynak ve dereleri buralardan çıkar. Çayın bu yöredeki kısmına Agonya Çayı veya Koca Çay denir. Halkın esas geçimi öteden beri tütüncülüğe dayanır: *Agonya tütünü* çok ünlüdür. Kısmen buğday da ekilir. Son yıllarda biber tarımı gelişmektedir.

Agonya, artık tarihî bir ad olarak kalmış ve hemen hiç kullanılmamaktadır.

Koyuneli: 2. Mektupta adı geçen, Agonya'nın merkez köyü (Bugünkü Hamdibey kasabası). Bkz. Agonya.

Yenice: 1. Mektupta adı geçen köy. 1936'da ilçe yapılmıştır. Akbaş başkınında elde edilen silâh ve cephane bu köye kadar getirilip depolanmıştı

SONUÇ

Agonya, Millî Mücadele'de, merkezi Balıkesir olan Kuvâ-yı Milliye teşkilâtının, Yenice ve Biga yörelerindeki isyan bölgelerine karşı bir ileri uç teşkilâtına sahip idi. Kuzeydeki isyan bölgelerine en yakın Kuvâ-yı Milliye teşkilâtı Agonya'da idi. Vatansever önderleri ve halkı, Millî Mücadele'ye daha başından itibaren destek vermişlerdi.

Yayınladığımız iki mektup, Biga'da bulunan Hamdi Bey'e 150 adam sağlanması yolunda Agonya'da girişilen bir çabayı kısmen aydınlatmakta ve bu konuya, şu ana kadar bilinenlerden biraz daha fazla bir açıklık getirmektedir.

Bu tebliğimiz ve Sempozyumda sunulan öteki tebliğler, Millî Mücadele'ye ilişkin mahallî tarih araştırmalarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Bu tür araştırmalar bize gösteriyor ki, insanlarımız şu veya bu etnik gruba ait olmaktan değil, cehaletten, öndersizlikten, gafletten dolayı yanlış yollara girmişlerdir. Düşmanların sinsî plânları ve tahrikleri onları yanıltmıştır. Sağlam vatanî ve insanî değerlere, sağduyuya sahip, aydın ve uzak görüşlü önderler ise insanlarımızı aydınlatarak onların yanılıp birbirlerine düşmelerini önlemeyi ve vatan için doğru olan yolda güçlerini birleştirmelerini sağlamışlardır. Bu yolda, mahallî mücadele verenler arasında şehit Hamdi Bey'i, Muammer Bey'i, Yakup Tütüncü'yü ve daha pek çok önderimizi saygı ile anarız.

Mehmet Âkif, gerek Balkan Savaşları sırasında (1912-1913), gerek Millî Mücadele yıllarında, insanlarımızın bölünüp birbirlerine düşmemeleri için çok güzel konuşmalar yapmış, uyarılarda bulunmuştur.

Balkan Savaşları sırasında, özetle, halka şöyle seslenir:

"Batılılar, ele geçirmek istedikleri bir memleketin halkı arasına *tefri-ka* (ayrılık, bölücülük) sokarlar ve çeşitli toplumları birbirine düşürüp boğuştururlar. Bugün, Osmanlılara da aynı politikayı uyguluyorlar. Bu tür

oyunlar, özellikle cahilleri kandırır; çünkü cahiller, millî menfaatlerin nerede olduğunu göremez ve aldatmacalara kapılıverirler. Biz, eğer *tefrika*'yı bırakıp birbirimize sarılmazsak, ciddi ve fedâkârâne çalışıp her alanda güçlenemezsek, yakında çok daha büyük tehlikeler kapımızı çalacaktır! Daha dün, parmakla otuza kadar sayamayan cahil ve çoban Bulgarlar, çalışarak ne kadar gelişip ilerlediler ve Osmanlıları yendiler! Bizde görev duygusu yok! Biz, Abdülhamit döneminde sus pus oturduk; şimdi, Meşrutiyet döneminde ise sürekli konuşarak vakit geçiriyoruz! Oysa, bütün vücudu duran ve yalnız çenesi işleyen bir millet yaşayamaz! Artık, tamamen mahvolmak istemiyorsak, mutlaka uyanmalı ve çok çalışmalıyız! Batılılar, yalnızca zengine ve güçlüye hak verip saygı duyarlar, unutmayalım!"

Mehmet Âkif, Millî Mücadele yıllarında Şubat 1920'de Balıkesir'de Zağnos Paşa Camii'nde halka şöyle seslenir:

"Yabancılar, yüzyıllardır ayrılık tohumlarını aramıza serptiler. Eğer biz Müslümanlar yaşamak istiyorsak, toplumda ayrılığa dargınlığa yol açabilecek en önemsiz söz ve hareketlerden bile çekinmeliyiz."

Kasım 1920'de Kastamonu'da Nasrullah Camii'nde de halka şöyle seslenir:

"Müslümanlar, gözünüzü açın! Yıllardır bizim iliğimizi kurutan iç meselelerin hepsi düşman parmağı ile çıkarılmıştır. Bugün de, Adapazarı, Düzcce, Yozgat, Bozkır, Biga, Gönen, Konya isyanları hep düşmanın işidir. Artık kime hizmet ettiğimizi, kimin hesabına birbirimizin gırtlığına sarıldığımızı anlamalıyız!"

Bugün Türkiye ve Türk dünyası, iç ve dış düşmanların benzer oyunları ve plânları ile karşı karşıyadır. Fakat insanlarımız artık aldanmayacak, birlik ve beraberliğini koruyarak bu oyunların üstesinden gelecektir. Çünkü, Mehmet Âkif'in dediği gibi:

*Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez!*

Geçmişte, içinde bulunduğumuz çevrede geçen önemli olayları öğrenmemize imkân veren mahallî tarih araştırmaları, bugün ortaya çıkarılan benzerlerini iyi anlayıp değerlendirmemize çok yardımcı olur. Tarih derslerinde öğrencilerimizi, okul dışında da yetişkinlerimizi bu şekilde, yakın çevrenin somut olaylarından başlayarak genel ve ulusal çaptaki olaylara doğru bilgilendirip bilinçlendirmek, etkili bir Tarih öğretimi için çok gereklidir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya: *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, Ankara, 1988 (2. Baskı).
- APAK, Rahmi: *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara, 1990.
- ARIK, M. Gündoğdu: Tarih, Coğrafya ve Sosyal Bakımdan Agonya, *Sohbet Gazetesi* (Edremit), Aralık 1959-Ocak 1960.
- BEBEK, İlhami: Millî Mücadelede Akbaş Cephaneliği Olayı (Ankara Ü. Türk İnk. T. Enst. Y. Lisans Tezi, 1987).
- ÇAKAR, Şennur-KARASU, Mahmut: *Ulusal Kurtuluş Savaşında Biga, Çanakkale*, 1993.
- GÜVEN, Zühtü: *Anzavur İsyanı*, Ankara, 1965.
- İĞDEMİR, Uluğ: *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları* (Günlük Anılar), Ankara, 1989 (2. Baskı).
- İLGÜREL, Mücteba: Akbaş Cephaneliği Baskını, *Tarih Dergisi*, Mart 1980/81, Sayı 33, s. 271-282.
- İLKURŞUN, A. Orhan: *Akbaş Baskını Kahramanı Şehit Hamdi Bey ve Anzavur ve Gâvur İmam İsyancıları* (Türk Tarih Kurumu'nda bulunan daktilo edilmiş anılar).
- KOZANOĞLU, Zeynel: *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Ankara, 1970.
- MERT, Özcan: Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler, *Belleten*, Aralık 1992, Sayı 217, s. 847-961.
- ÖZALP, Kâzım: *Millî Mücadele (1919-1922)*, Ankara, 1988-89, 2C.
- ÖZTÜRK, Hüsamettin: *Millî Mücadelede Çanakkale* (Ankara Ü. Türk İnk. T. Enst. Dr. Tezi, 1988).
- SOFUOĞLU, Adnan: Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 1993, Sayı 26, s. 417-442.
- SU, Kâmil: *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara, 1984.
- TÜRKMEN, H. İlhan: *Ahmet Anzavur Ayaklanması ve Tenkili* (Ankara Ü. Türk İnk. T. Enst. Y. Lisans Tezi, 1987).
- YETKİN, Gıyas: *Edremit*, Balıkesir, 1939.
- YETKİN, Gıyas: *Ateşten Ateşe (Akça Efe)*, Ankara, 1964.

AÇIKLAMA

Elimizdeki mektuplardan, önce, 27 Ocak 1993 günü Atatürk Araştırma Merkezi'nce Ankara'da düzenlenen "Akbaş Baskını ve Köprülülü Hamdi Bey" konulu anma toplantısında tarafımızdan kısaca söz edilmiş, fakat herhangi bir yayın yapılmamıştır.

5 Eylül 1993 günü, Gönen Belediyesi, "Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi" konulu bir sempozyum düzenlemiştir. Gönen'de yapılan bu toplantı, İnkılap tarihimizin bu yöreye ilişkin bazı yönlerinin aydınlatılmasında çok yararlı olmuştur. Sempozyuma katılanları ve tebliğlerini, program sırasına göre aşağıda gösteriyoruz:

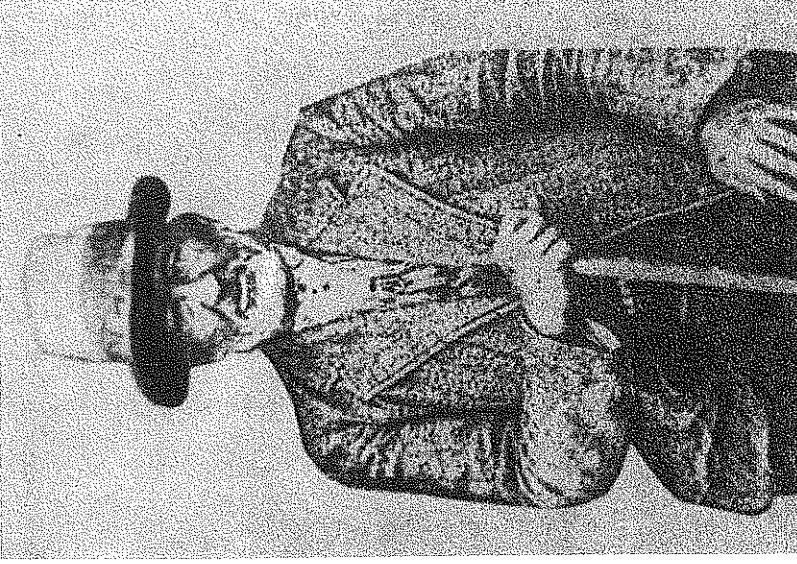
Aydın AYHAN	: İşgal Yıllarında Balıkesir ve Çevresi
Prof. Dr. Ercüment KURAN	: Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıralarına Göre Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi (1919-1920)
Prof. Dr. Mücteba İLGÜREL	: Kurtuluş Savaşına Gönen'in Katkıları
Doç. Dr. Nesimi YAZICI	: Hasan Basri Çantay ve <i>Ses</i> Gazetesi
Doç. Dr. Ali SARIKOYUNCU	: Millî Mücadelede Din Adamları ve Gönen Müftüsü M. Şevket Efendi
Prof. Dr. Yahya AKYÜZ	: Şehit Hamdi Beyin Son Günlerine Ait Orijinal İki Mektup
Prof. Dr. Özcan MERT	: Anzavurun İkinci Hareketi
Doç. Dr. Mehmet AKKUŞ	: Yirminci Yüzyıl Başlarında Balıkesir ile İlgili Bazı Gözlemler

Gönen Belediyesi, tebliğleri bir kitap halinde yayınlayacaktır.

Ancak biz, konunun önemi nedeniyle, tebliğimizi biraz daha geliştirerek *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*'nde de yayınlamayı yararlı gördük. Böylece, tebliğimiz, çok daha geniş bir okuyucu ve araştırmacı kitesinin bilgisine sunulmuş olmaktadır.

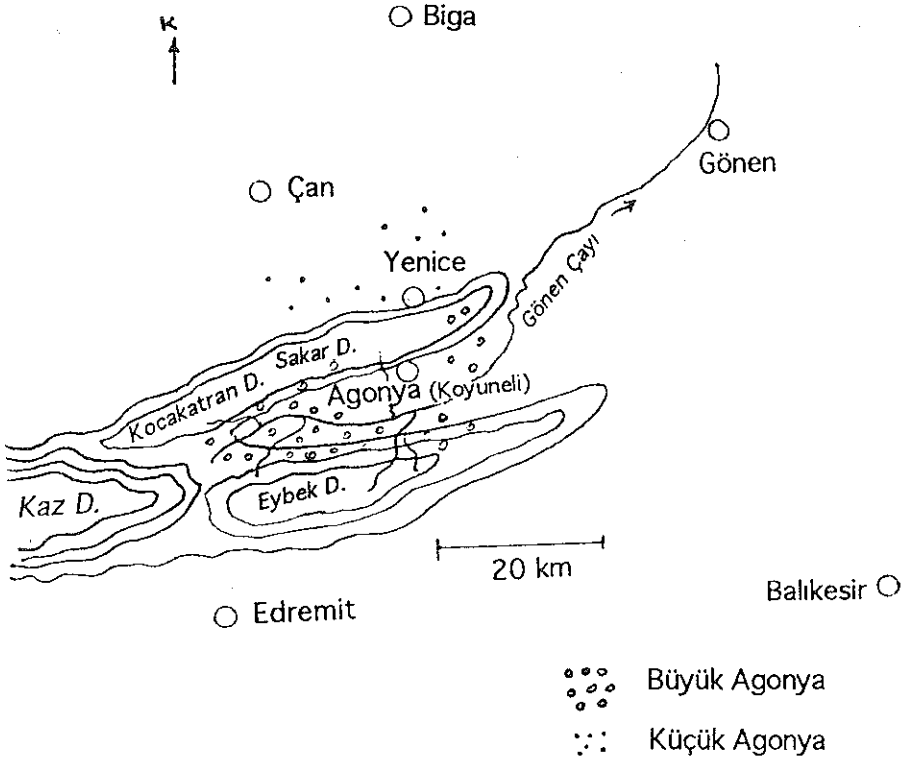
ŞEHİT HAMDİ BEY

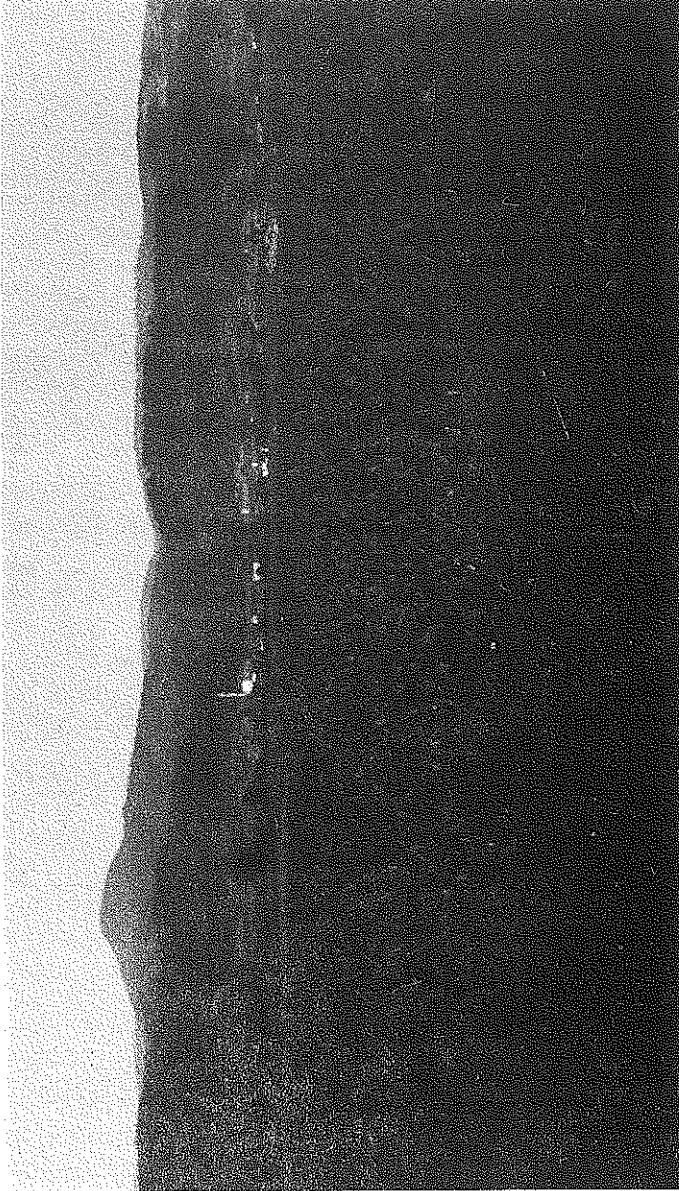
Yakup Türlüncü
Agonya Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi'

Muammer Bey
Edremit Müdafaa-i Hukuk Heyeti Reisi

AGONYA VE CİVARI

Agonya'nın merkezi olan ve Şehit Hamdi Beyin adını taşıyan Hamdibey kasabası (Y. Akyüz, Ağustos 1990)

(Önde bütün tarlaları, en arkada, Hamdibey'i Yenice'den ayıran çamla kaplı dağlar görülüyor. "Asar" denen en yüksek tepede eski bir kale kalıntısı vardır. Dramalı Rıza Bey ve arkadaşları, Yenice'de silâhları ve cephaneyi imha ettikten sonra bu dağları aşp. Agonya üzerinden Edremit ve Bahkesir'e çekilmişlerdir.)